

ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS
DE ATTILA JÓZSEF NOMINATAE

ACTA JURIDICA ET POLITICA

Tomus XVI.
Fasciculus 2.

PETŐ ISTVÁN

**Törekvések a gyanú fogalmának
meghatározására
a magyar büntető eljárásjogban**

SZEGED
1969

Redigunt

GYÖRGY ANTALFFY, ÖDÖN BOTH, ANTAL FONYÓ, ISTVÁN KOVÁCS,
JÁNOS MARTONYI, KÁROLY NAGY, ELEMÉR PÓLAY

Edit

*Facultas Scientiarum Politicarum et Juridicarum Universitatis Szegediensis
de Attila József nominatae*

Nota

Acta Jur. et Pol. Szeged

Szerkeszti

ANTALFFY GYÖRGY, BOTH ÖDÖN, FONYÓ ANTAL, KOVÁCS ISTVÁN,
MARTONYI JÁNOS, NAGY KÁROLY, PÓLAY ELEMÉR

Kiadja

*A Szegedi József Attila Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara
(Szeged, Lenin krt. 54.)*

Kiadványunk rövidítése
Acta Jur. et Pol. Szeged

E tanulmány terheltnek a büntető eljárásban elfoglalt jogi helyzetével kapcsolatban azokkal a nézetekkel foglalkozik, melyek a gyanúval, a gyanúra utalás tényével, a gyanúnak számos szerző által történt megfogalmazásával igyekeztek előbbre vinni a büntető eljárás sikerét, annak eredményességét, függetlenül attól, hogy e nemes törekvések valóban meghozták-e a kívánt eredményt.

Az előbb írottaknál fogva e tanulmány — a teljességre törekvés legcsekélyebb igénye nélkül — összegező jellegű. A magyar büntető eljárásnak azon — a legrégebbi időktől kezdődő és napjainkig terjedő utalásait, megfogalmazásait tartalmazza, melyek a gyanúval kapcsolatosak.

Ismételten hangsúlyozandó azon előbbi kijelentés, hogy e tanulmány a teljességre törekvés nélkül nyert megfogalmazást. Mint a tanulmány címéből is kitűnik, az ama törekvéseket kívánja bemutatni, melyek a gyanú fogalmazásának tisztázását voltak és hivatottak jelenleg is szolgálni. Szerzőnek semmi esetre nem célja a gyanú és annak különböző fokozatai, fajai újból történő megfogalmazása; hiszen a legutóbbi években számos, kiváló szerző részéről látott napvilágot a gyanú megfogalmazása; szerző csupán arra tart igényt, hogy egyes definíciókhoz esetleges megjegyzést fűzzön; s talán e tanulmány végén javaslattétellel élhessen.

Mint az előbb leírtakból is megállapítható, e rövid tanulmány célja: fejlődéstörténeti vázlat bemutatása, illetve szemléltetése. Ezzel kapcsolatban hangsúlyozandó az is, hogy a tanulmányban részben a gyanúra vonatkozó törvényhelyek, részben a gyanúra vonatkozó jogszabályi indokolások, magyarázatok, illetve irodalmi nézetek áttekintésére kerül sor.

* * *

A bevezetésben kifejtettek után tekintsük át a gyanúra utalás, illetve a gyanúnak különböző korszakokban történt megfogalmazásával kapcsolatos előzményeit és a jelenlegi állásfoglalásokat.

Ha igaznak fogadjuk el hatályos büntető eljárásjogunk azon megállapítását, hogy a terhelt a büntető eljárásnak olyan központi személye, aki miatt, akiért (illetve az általa elkövetett bűncselekményért) folyik a büntető eljárás; ennek ellenkezője is érvényes: ha nem léteznék bűncselekmény, illetve annak nem volna elkövetője, terheltje, úgy nem léteznének büntető eljárás sem.

De itt nyomban felvetődik a kérdés: milyen elgondolásokra, tényekre építhető terhelt létezése? Olyan elgondolásokra, olyan feltételezésekre, melyek egyrészt a bűncselekmények megtörténtével, másrészt annak elkövetőjével mutatnak kapcsolatot. Általában az ilyen elgondolásokat, feltételezéseket szokás gyanúnak nevezni.

A felvetett második kérdésre, arra, hogy milyen tényekre építhető terhelt létezése: nézetünk szerint az a válasz volna megközelítően helyes: a bizonyosság tényére. Azon eset, amikor még gyanú sem szükséges, hanem nyomban megállapítható a bűncselekmény megtörténte is és az elkövető kiléte is; pl. az elkövető, tanúk szemeláttára szúrja le, vagy lövi agyon a sértettet. Ez utóbbi eset a bizonyosság.

Ez utóbbi azonban nem mindig — sőt a legritkább esetben előforduló — adott tényező. A nyomozóhatóság kivételesen kerül olyan helyzetbe, hogy nyomban a bizonyítottság tényével álljon szemben; az esetek túlnyomó többségét tekintve, mellözhetetlen a nyomozásnak „alapos gyanú”-ra épülő elrendelése.

Ahhoz tehát, hogy valakiből terhelt legyen, az előbbi megfogalmazás szerint vagylagosan két előfeltétel szükséges: 1. gyanú, 2. bizonyosság.

Amint az előbbieken megállapítást nyert az, hogy terhelt nélkül nem létezhetnék büntető eljárás, úgy most az előbbi okfejtés alapján csak arra az egyetlen következtetésre lehet jutni, hogy gyanú, illetve bizonyosság nélkül terhelt sem létezne.

Mindezek előrebocsátása volt szükséges annak megállapításához, hogy milyen — az emberi sorsra talán súlyos kihatással bíró — jelentősége is van a gyanúnak a büntető eljárásban.

A magyar büntető eljárásjog a mai napig is nélkülözi a gyanú kodifikált definiálását. Talán épp ez a legfőbb oka annak, hogy a gyanú és annak különböző fajtái, fokozatai vonatkozásában megfogalmazása körül, azok helyessége vagy helytelensége tekintetében napjainkban is vita folyik a jogirodalomban.

E tanulmányomban igyekszem a régi adatokat feltárni, az új nézeteket bemutatni; általában egy időrendi, chronológikus sorrend szemléltető bemutatása a célom; ha azonban egyes nézetek egyezősége, vagy ellenkezőleg: ellentéte, esetleg egyes nézetek tarthatatlansága, illetve az ezen nézetekre teendő észrevétel kifejtése indokoltá teszi, az időrendi sorrend nem kerülhet előtérbe a logikai sorrend rovására.

Mint már utaltam rá, a teljességre törekvés igénye nélkül kívánom bemutatni az elérhető azon törvényhelyeket és azokkal kapcsolatos nézeteket, ahol legalább utalás történik a gyanúra. Teljességre pedig azért nem lehet törekedni, mert ezen jogágazat — a büntető eljárási jog — nem mutat egyenes töretlen fejlődést; igen hosszú időn keresztül ugyanazon törvényben foglaltatik magánjog, a mai értelemben vett polgári eljárásjog, büntetőjog és büntető eljárási jog — természetesen nem a most elmondott terminológiával.

Werbőczy Hármaskönyve az 1000—1526. évek között keletkezett törvényeket foglalja magában. Bár számos helyütt történik utalás arra, hogy milyen fajta „bűn” „elkövetőjével” szemben milyen büntetést kell alkalmazni, a mai értelemben vett terhelt, gyanú nem szerepel ezen kifejezetten feudális jellegű „alkotás”-ban.

Találkozunk azonban a „gyanú” kifejezéssel, Szlemenics Pál megfogalmazásában, az 1836-ban megjelent művében. Ennek 90. §-a szerint „alperesnek azon törvény előtt forgó főszemélyt nevezik, ki ellen valamely gonosztettnek gyanúja miatt fenytő per indíttatik”.¹

Figyelemre méltó megállapításai fenti meghatározásnak:

1. Nincs szó terheltről; de szó van
2. alperesről, ki ellen, mint törvény előtt forgó főszemély ellen
3. valamely gonosztett
4. gyanúja miatt
5. fenytő per indíttatik.

A szöveg alapos tanulmányozása után lehetetlen fel nem fedezni az összefüggést, nemcsak az 1896. XXXIII. t.c. és nemcsak az 1951. III. tv. vonatkozásában, hanem a hatályos Be. tekintetében, az 1962. 8. tvr. tekintetében is. Be. 3. §. (3, 4, 5 pont) és 35. §. (2, 5 pont).

Közelebbről: a Be. 3. §. (1) bek.-ének előírása szerint büntető eljárást tör-

¹ Szlemenics Pál: Fenytő törvényszéki magyar törvény. Budán a „Magyar Királyi Egyetem” Könyvnyomtató Intézetéből. 1836. 146. o.

vény alapján és csak az ellen lehet indítani, aki büntett elkövetésével alaposan gyanúsítható.

Szlemenics Pál idézett és általam 5. pontra bontott megfogalmazásának 3. sz. a. pontja „valamely gonosztett”, 4. sz. a. pontja „gyanúja miatt”, 5. sz. a. pontja pedig „fenyítő per indíttatik” kifejezéseket tartalmazza. Idézett szerző ezen kifejezései pedig a Be. 3. § (1) bekezdésnek „büntett”, „alaposan gyanúsítható”, „büntető eljárást indítani” szóhangzataiban nyertek mai megfogalmazást.

Ugyan így Szlemenics Pál „alperes” (2. sz. pont) és „fenyítő per indíttatik” (5. sz. pont) kifejezései felelnek meg a Be. 35. § (1) bekezdésben adott azon megfogalmazásnak, mely szerint terhelt az (alperes), aki ellen a büntető eljárást folytatják (fenyítő per indíttatik).

További két figyelemre méltó tény: még e korszakban is vegyesen szerepelnek polgári eljárásjogi és büntető eljárási fogalmak: mint alperes, ki ellen valamely gonosztett gyanúja miatt fenyítő per indíttatik; a másik említést érdemlő szempont: a főszemély elnevezés, mely hatályos eljárásjogunk rendszerezésében is szerepel.

A következő jogszabályhely, ahol a „gyanú”-ra utalással találkozunk, 1843-ból származik. Itt azonban nem akármilyen gyanúról van szó, melyről „a vádlott ellen kibocsátandó megjelenési, előállítási, letartóztatási és elzárási parancsról” c. fejezet intézkedik. E jogszabályhely 186. § b) pontja szerint: „Letartóztatási parancs kiadhatatik, midőn valamely személy ellen, kihallgatása közben, erős gyanú támadt, hogy a büntettet elkövette, vagy hogy részt vett benne;

194. §. Elzárási parancs azon esetekben adatik ki, midőn erős gyanú van valamely személy ellen, hogy ollyas bebizonyosodott büntettet követett, vagy részt vett, melly a kiviláglott körülményekhez képest, legalább öt évi rabságot vonhat maga után.”²

A következőkben vizsgáljunk meg egy olyan nézetet, mely az 1843. évi Büntetőjogi javaslatok anyaggyűjteménye és az 1896. XXX. t. c. közötti időszakban került megfogalmazásra.

Szerzője Szokolay István, aki a „bűnösségről gyanúba jött”-nek védelméről írva, károsnak tartja, hogy a „gyanúba fogott személy” nem védheti magát; ezt megelőzőleg pedig, anélkül, hogy akár a gyanú, akár a gyanúsított fogalmát meghatározná, 13 pontban sorolja fel, milyen indokok alapján lehet „gyanús” valaki: Lássunk párat a felsoroltak közül:

4. „Gyanúsak, akik előkészületeket tettek ...”
7. „Ha valakinek birtokában találtaknak olly tárgyak, melyek a büntény elkövetési idejekor elvesztek ...”
10. „Ha ... bizonyos egyén a bűn nyomait eltakarta és födözgette ...”
11. „Ha a gyanús személyen a bűnnek jelei fellelhetők voltak, p. o. vérfoltok, sebek ...”
13. „Végre ha az ki véletlenül kérdeztetett a bűn körülményei felől, nagy zavart és félelmet mutatott, vagy a hely színéről elfutott midőn közeledtek feléje ...”³

² Az 1843.-iki Büntetőjogi javaslatok anyaggyűjteménye. Budapest, 1896. M. T. A. I. köt. II. rész. 179., 180., 181. o.

³ Szokolay István: Büntető jogtan a codificatio és tudomány legújabb elvei szerint. Pécs, 1848. Heckernast Gusztáv, 374—379. o.

A tárgyalt korszak még egy tanulmánya érdemes arra, hogy az abban foglaltakat beható elemzés tárgyává tegyük.

Uzonyi Géza kir. alügyész a Bp. 1. §-át vizsgálva, arra a következtetésre jut, mely szerint „arra nézve . . . , hogy a gyanú mely valakit terhel, mily esetben tekinthető nyomatékossnak, s így olyannak, mely bírói eljárás alapjául szolgálhat, a dolog természete szerint szabályokat felállítani nem lehetett; miután az esetek különböző volta miatt csaknem minden esetben más-más tények és azokból levont következtetések azok, melyek nyomokat és kiindulási pontokat szolgáltatnak olyan adatok felderítéséhez, melyek megállapítása bűncselekmény fennforgását tanúsítja.”

Szerző azonban mást is megállapít; nevezetesen azt, hogy „a vizsgálat elrendeléséhez a gyanúnak olyan nyomatékossága szükséges, amely bizonyító erejénél fogva már alig vonható a gyanú fogalma alá.”⁴

Feltétlenül elgondolkoztató Uzonyi Gézának, egyrészt azon nézete, mely szerint a gyanú nyomatékossága, lényegében véve, nem definiálható, mert az csak az eset összes körülményeinek mérlegelése alapján tisztázható; másrészt azon véleménye, mellyel a vizsgálat elrendeléséhez már a gyanúnak olyan nyomatékossága szükséges, amely inkább már bizonyosság, semmint gyanú.

A burzsoá Bp. 1. §-ához, szerzői által adott magyarázat 4. pontja pedig már előremutató; megkísérli a gyanú fokozatai elhatárolását, amikor megállapítja:

„A »nyomatékos gyanú« több mint az egyszerű gyanú, kevesebb mint a jogi bizonyosság. A nyomozás megindításához egyszerű gyanú is elég: az elítéléshez jogi bizonyosság kell. Nyomatékos gyanúra akkor van szükség, ha valaki ellen a bírói eljárást elrendelik.”⁵

A burzsoá Bp. 1. §-ához fűzött előbbi magyarázat kétségtelenül az előzőekhez viszonyítva, legalábbis tudományos szempontból, pozitívan értékelhető. Ha nincs is szó kodifikált definiálásról, de a jogszabályi rendelkezés tartalmát magyarázni törekszik, mikor gyanút, nyomatékos gyanút és bizonyosságot határol el egymástól, még akkor is, ha ezen fogalmakra csak utal, de nem határozza meg azok lényegét.

Bár a részemről történt pozitív értékelés ellenére a fenti elhatárolással egyetérteni nem tudok teljes egészében, idevonatkozó nézetemet e tanulmány másik részében fogom kifejteni.

Az előbbiekhöz hasonlóan, itt is felvethető a kérdés; egyben megadható a válasz is: az 1896. XXXIII. t. c. 1. §-a és az 1962. 8. tvr. 3. §-a közötti összefüggés, illetve hasonlatosság.

Az előbb idézett jogszabályban foglaltaknál nem mond többet e korszak neves büntetőjogásza Angyal Pál sem, amikor megállapítja: „A büntetőbírói eljárásnak . . . négy előfeltétele van . . . ; ezek: 1. A bűncselekmény nyomatékos gyanúja (ez több, mint a nyomozáshoz elégséges egyszerű gyanú, de kevesebb, mint az elítéléshez megkívánható jogi bizonyosság); . . .”⁶

Lényegében semmi újat nem mond dr. Finkey Ferencz 1903. évi 2. kiadásban megjelent „A magyar büntetőeljárás tankönyve” c. könyve sem, amikor megállapítja, hogy a bírói eljárás megindításának feltételei: „1. Valamely bűn-

⁴ Uzonyi Géza: Minő nyomatékossággal kell bírni annak a gyanúnak, mely vizsgálat elrendeléséhez szolgálhat alapul. Büntető Jog Tára, 1900. nov. 1. 5. szám. 41. kötet.

⁵ A bűnvádi Perrendtartás Zsebkönyve. Edvi Illés Károly, dr. Vargha Ferenc. Budapest, Grill Károly, 1900. 3—4. o.

⁶ Dr. Angyal Pál: A magyar büntető eljárásjog tankönyve. Budapest, Athenaeum, 1915. I. köt. 300—301. o.

cselekmény nyomatékos gyanúja, 2. törvényes vád, 3. törvényes bíróság, 4. az eljárás törvényessége. E feltételek nélkül az eljárás vagy egyáltalán meg sem indítható, vagy nem nevezhető bírói eljárásnak.”⁷

Finkey azonban mégis már különbséget tesz „bűnvádi, helyesen büntető eljárás és a büntető bírói eljárás” között. Nézete szerint a bűnvádi eljárás általában a nyomozással indul meg, viszont a büntetőbírói eljárás a törvényszék és esküdtbíróság előtti ügyekben a vizsgálat elrendelésével, ha pedig vizsgálat nem folyt, a vádirat felett hozott határozattal, mint vád alá helyezés, fő tárgyalásra idézés, járásbíróóság elé tartozó ügyekben pedig a tárgyalás kitűzésével kezdődik.⁸

Egy későbbi kiadású tankönyvben Finkey azonban már figyelemre méltó megállapításokat tesz. Nézete szerint a valóságról vallott nézetnek három foka lehet; 1. a gyanú; ezen szerző „valaminek megtörténte, valamely tény felől csak tüzetesen nem igazolható, kellően indokolni nem tudott vélekedésünket, hitünket” érti.⁹ A 2. pontban a valószínűségről, a 3. pontban pedig a meggyőződésről fejt ki nézetét.

A tanulmány tárgyköre szempontjából lényeges megállapítása az, mellyel — a törvényre hivatkozva — a „gyanú” három fokozatát állapítja meg. Így a nyomozás elrendeléséhez elég az egyszerű gyanú, személymotozáshoz már nyomatékos gyanú, a vád alá helyezéshez pedig alapos gyanú kívánatik.

Finkey Ferencz ezen idézett megállapításai közül a magunk részéről legértékesebbnek tartjuk a gyanú fogalmának előbbieken megfogalmazott meghatározását, mert az adott korszakban érdemi definiálását adja a „gyanú,-nak.

Előbb leírt fejtegetéseimben egy olyan korszakot zártam le, ahol legfeljebb csak utalások történtek a gyanúra, de még csak nem is találkozunk olyan kíséreltetel, mely a gyanú megfogalmazását tűzte volna ki céljául.

Tény az, hogy a burzsoá Bp. 1. §-ához „A bűnvádi perrendtartás zsebkönyve” szerzői Edvi Illés Károly és dr. Vargha Ferenc által fűzött magyarázat már haladást jelent az előző korszakokhoz viszonyítottan, hiszen megkülönböztet gyanút, nyomatékos gyanút és bizonyosságot.

Tény ezzel szemben az is, hogy a törvény szövegében csak a büntető eljárás előfeltételeit szövegezte meg a törvényhozó; a gyanút csak említi, anélkül, hogy annak fogalmi meghatározását adná.

Nem is történtek érdemi intézkedések a gyanú fogalmának meghatározása céljából. Egy helyben topogott a burzsoá magyar büntető- és büntető eljárásjog; érdemleges és haladó alkotás szóba sem jöhetett; látszólagosan demokratikus intézményeit pedig kezdetben formálissá tették az uralkodó osztály osztályszempontjai, majd a fasizmus uralomrajutásával internáló táborok felállításával vált feleslegessé a burzsoá magyar „igazságszolgáltatás”. E korszakban már valóban felesleges volt olyan elképzelésekkel foglalkozni, mint a gyanú és annak fokozatai; elegendő volt az akkori rendszer szempontjából való megbízhatatlanság; még csak gyanú sem kellett, elég volt ennek feltételezettsége is ahhoz, hogy emberek tömegei kerüljenek koncentrációs és haláltáborokba.

Lényeges változást e tekintetben is, a felszabadulás hozott. Bár 1951-ig az 1896. XXXIII. t. c. rendelkezései voltak általában érvényben, szocialista jog-

⁷ Dr. Finkey Ferencz: A magyar büntetőeljárás tankönyve. Második, átdolgozott kiadás. 191. oldal. Budapest, Politzer Zsigmond és fia kiadása, 1903.

⁸ U. a.

⁹ Dr. Finkey Ferencz: A magyar büntető perjog tankönyve. Teljesen átdolgozott negyedik kiadás. Budapest, Grill Károly könyvkiadó vállalata. 1916. 279., 280. o.

rendszerünkkel össze nem egyeztethető intézményeket már korábban hatályon kívül helyezett törvényhozásunk; így pl. az 1946. XIV. tv. a vádtanács intézményét szüntette meg.

Még nagyobb jelentőségű a törvényesség szempontjából az a tény, hogy a fasizálódó burzsoá jogállapothoz képest a felszabadulás utáni jogszabályaink jelentős fejlődést hoztak és pedig a bűncselekmény gyanújának — mint feltételnek — törvénybe foglalásával, illetve viszonylag pontosabbá tételével (alapos gyanú).

Az 1951. III. tv. — egyes hiányosságai ellenére is — már a szocialista jog ismérveinek jegyében fogalmazta meg a büntető eljárás megindításának előfeltételeit. A szövegezésben — egyéb eltéréstől eltekintve — a büntett elkövetésének „nyomatékos” gyanúja kifejezés helyett az „alapos” gyanú szerepel.

Bár maga a jogszabály csak utal az „alapos” gyanúra, azt nem definiálja. De a szocialista Bp. Kommentárja már értékes támpontot nyújt e vonatkozásban is.

Maga a törvény a személyes szabadság biztosításáról a következőkben rendelkezik:

„2. § (1). Büntető eljárást csak a törvény alapján és csak az ellen lehet indítani, aki bűncselekmény alapos gyanúja alatt áll.”

A miniszteri indokolás pedig már definiál is: „Alapos a gyanú akkor, ha számos, vagy bár egyetlen. de nyomatékos körülményből bűncselekmény létre, avagy létező bűncselekménynek egy bizonyos személy által való elkövetésére kellőképpen lehet következtetni. A 2. § — mint említettük — nemcsak azt kívánja meg, hogy az alapos gyanú egy bűncselekmény létre irányuljon, hanem egyenesen azt is, hogy annak egy bizonyos személy által való elkövetésére hívja fel a figyelmet.”¹⁰

Úttörő jelentőségű e meghatározás, mert bár nem maga a jogszabály határozza meg az alapos gyanú fogalmát, hanem annak miniszteri indokolása, évszázadok óta első ízben hivatalosan is a törvény hivatalos magyarázatában találkozunk az „alapos gyanú” megfogalmazásával.

E jogszabályban, illetve magyarázatban foglalt előfeltételek törvényessé-
gére hívja fel a figyelmet Móra Mihály, amikor megállapítja: „A büntető eljárás megindítását nem minden kósza hír, hanem csak az vonja maga után, ha a bűncselekmény alapos gyanúja fennáll.” Megállapítja továbbá: „A garanciális rendelkezések az egyes állampolgárok jogait óvják a büntető eljárás alaptalan könnyelmű megindításával szemben.” Befejezésül leszögezi: „... a büntető eljárás megindítása — a várható következményekre tekintettel — az állampolgárra oly súlyként nehezedik, hogy ez önmagában fokozza a büntető eljárást megindító (bűnüldöző) szervek felelősségét.”¹¹

Móra Mihály idevonatkozó nézetét teszi magáévá „A büntető eljárás kézikönyve” c. tankönyv megállapítása is, hogy „a nyomozás elrendelésére ... nincs lehetőség bármilyen alaptalan értesülés vagy megalapozatlan feljelentés alapján, hanem csak akkor, ha a bűnüldöző hatóság hivatalos észleletei, illetve a feljelentés, bejelentés vagy közlés nyomán elegendő alap van annak megállapítására, hogy büntett alapos gyanúja forog fenn.”

A Bp. Kommentárjára is utal az említett mű, mikor megállapítja: „az ala-

¹⁰ A büntető perrendtartás Kommentárja. Dr. Molnár László és munkaközössége. Budapest, 1957. Közgazdasági és Jogi Kiadó, 20., 23. oldal.

¹¹ Dr. Móra Mihály—Dr. Kocsis Mihály: A magyar büntető eljárási jog. Budapest, Tankönyvkiadó, 1961. 295—296. o.

pos gyanú már bizonyos fokú megalapozottságot és a nyomozó hatóságnak azt az értékelését jelenti, hogy a rendelkezésre álló számos, vagy bár egyetlen, de nyomatékos körülményből, valamely büntett törvényi tényállás-elemei felismerhetők.”

Végezetül ismét a Móra-nézetet tükrözi a Kézikönyv, amikor leszögezi: „... az alapos gyanú fennforgásának megállapítása a nyomozó hatóság komoly mérlegelő, értékelő tevékenységét jelenti.”¹²

Az 1962. 8. tvr. a 3. §-ban újból megfogalmazta a büntető eljárás megindításának előfeltételeit. Novumot nem hozott e meghatározás; lényegében a Bp. 2. §-ában foglaltaknak más kifejezésekkel történt megfogalmazásáról van szó.

A Be.-ben történt megfogalmazás alapján egyes szerzők újól foglalkoznak a gyanú kérdésével.

Dr. Cséka Ervin „A bűncselekmény alapos gyanújáról” c. tanulmányában először is tisztázandó kérdéseket vet fel:

„1. Mikor jut a nyomozószerv (hatóság, nyomozó) abba a helyzetbe, hogy konkrét bűncselekmények alapos gyanúját elbírálja?

2. A bűncselekmény alapos gyanúján kívül még milyen más kérdések merülnek fel és várnak eldöntésre abból a célból, hogy a nyomozószerv helyesen állást foglalhasson a büntető eljárás megindítása tárgyában?

3. A büntető eljárás megindításának törvényes rendjében mit kell érteni a bűncselekmény alapos gyanúján, melyek ennek jellemző vonásai?”

Már most megjegyzendő, sőt hangsúlyozandó, hogy Cséka Ervin idézett című tanulmánya a Be. életbelépte előtt jelent meg és így természetesen nem a Be.-re, hanem a Bp.-re hivatkozik.

Igen lényegesnek tartom azon megállapítását, mely szerint „a bűncselekmények alapos gyanújának tévedhetetlen megállapítására szabályokat felállítani egyes bűncselekménykategóriákra, vagy egyes bűncselekményekre nézve is alig, általános érvennyel pedig éppenséggel nem lehet...”¹³

E felfogása hasonlít Uzonyi Géza már korábban említett azon nézetére; hogy a „nyomatékos” gyanú fennállítására (fennforgására) nézve szabályokat felállítani nem lehet.

Kérdéses: vajon nem nekik van-e igazuk, s ha megfogalmazást is nyert az „alapos” gyanú, vajon nem az eset összes körülményei szabják-e meg a gyanú fokozatát?

A továbbiakban dr. Nagy Lajos foglalkozik a problémával. Nézete szerint, míg hétköznapi értelemben a gyanú valamely rossz, káros cselekedet, a büntető eljárásban pedig valamely büntett elkövetésének feltételezését jelenti, addig „a törvény által megkívánt alapos gyanúsíthatás értelme az, hogy a feltételezés ne szubjektív, hanem objektív jellegű — az élettapasztalat, az ésszerűség szerint a kérdéses büntett valóságos megtörténteire utaló, kézenfekvő, ilyen büntett elkövetésére következtetést szükségszerűvé tévő — legyen.”¹⁴

Nagy Lajos álláspontja az, ha nem is feltétlenül szükséges, hogy a nyomozás rendelkezésére álló adatok a büntett elkövetettsége tekintetében belső meggyőződést kialakító erővel rendelkezzenek, valóságuk esetén azonban arra

¹² A büntető eljárás kézikönyve. Budapest, B. M. Tanulmányi és Módszertani Osztálya, 1963. 201—202. o.

¹³ Dr. Cséka Ervin: A bűncselekmény alapos gyanújáról. Rendőrségi Szemle, 1962. 1. szám.

¹⁴ Dr. Nagy Lajos: A nyomozási cselekmények új szabályozásáról. Rendőrségi Szemle, 1962. 9. szám.

alkalmasnak kell lenni ezen adatoknak, „hogy a büntett megtörténtét bizonyítsák”. Nagy Lajos szerint elegendő a büntetti alapos gyanú.

Fejtegetését azzal zárja, hogy a nyomozást akkor is el kell rendelni, ha az elkövető kilétére nézve nem áll semmi adat rendelkezésre.

Balogh János álláspontja az, hogy kétféle alapos gyanúra van szükség. Nézete szerint az egyik alapos gyanú a nyomozás elrendeléséhez, a másik alapos gyanú a terheltté nyilvánításhoz szükséges.

A burzsoá Bp. 1. §-ában foglaltakkal kapcsolatban, ahol arról volt szó, hogy a nyomozás megindításához elegendő az egyszerű gyanú, a bírói eljárás megindításához viszont nyomatékos gyanúra van szükség, kifejtettem azon nézetemet, hogy bár az adott időben e meghatározás pozitív jellegű volt, azzal teljesen egyetérteni nem tudok.

Fokozottabban nem tudok egyetérteni Balog János idézett megállapításával.¹⁵

Míg az 1896. XXX. t. c. 1. §-a legalább fokozatilag kisebb gyanút követel meg a nyomozás megindításához és magasabbat a bírói eljárás megindításához, addig Balog János az „alapos” gyanút, azaz ugyanazt követeli meg a nyomozati szakasz két stádiumában; a nyomozás elrendelésénél és a terheltté nyilvánításnál; azonban mindkét esetben más megfogalmazásban. Mindkét nézetet helytelenítem. A „gyanúnak”, nevezük azt elengedhetetlenül fontos „alapos gyanúnak”, olyan jellegűnek kell lenni, annyira szilárdnak és megingathatatlanak, hogy elegendő legyen a büntető eljárás egész folyamata alatt, de a nyomozati szakaszban minden körülmények között a szükségessé váló processzualis cselekmények teljesítéséhez.

Közelebbről: változatlanul fenntartom egyik korábbi tanulmányomban (A terhelt jogi helyzete a magyar büntető eljárásban. Acta Universitatis Szegediensis de Attila József nominatae. Acta Iuridica et Politica. Tomus XIII. Fasc. 5. 14. o.) kifejtett azt az álláspontomat, mely szerint a gyanú: oszthatatlan. Büntett és elkövetője egymástól elválaszthatatlan; egyik a másik nélkül nem létezhet. Ha pedig feltevések állnak is rendelkezésre az elkövető személyét illetően, e feltevések nem cáfolják, hanem inkább alátámasztják azt a megállapítást, hogy az elkövető feltételezett személye az általa elkövetett büntett alapos gyanújával áll összefüggésben.

Bócz Endre a következőkben fogalmazza meg a „gyanú”-t: „Bűncselekmény gyanúja... a nyomozhatóságnak az a feltételezése, hogy a tudomására jutott és általa megvizsgált tények bűncselekménnyel függenek össze”.¹⁶ És nyomban hozzáteszi: nyomozás elrendelésének csak büntett alapos gyanúja esetén lehet helye. Kifejti azt is, hogy az egész eljárás alatt, egészen a jogerős ítéletig, nem lehet szó másról, mint alapos gyanúról. Maradéktalanul egyetértek Bócz Endrének az alapos gyanúval kapcsolatban kifejtett nézetével.

Dr. Barna Péter már részletesen elemzi a „gyanú” fokozatait és fajait.

Különbséget tesz „alapos” és „egyszerű” gyanú, valamint „büntetti” és „elkövetői” gyanú között.

Tárgyilagosan megállapítja: „az egyszerű gyanú és az alapos gyanú közötti elhatárolás még nem tekinthető tisztázottnak. Az egyszerű gyanú fogalmát az

¹⁵ Balog János: A gyanú meghatározása. Jogtudományi Közlöny, 1965. 10. szám.

¹⁶ Bócz Endre: Az alapos gyanú a büntető eljárásban. Jogtudományi Közlöny, Budapest, 1962. 11. szám, 578. o.

irodalom nem határozta meg. Az alapos gyanú tartalmáról kialakított nézetek részben formális, részben tartalmi elemeket hangsúlyoznak.¹⁷

Ami a gyanú problematikáját érintő állásfoglalás vonatkozásában időrendi sorrendben a legújabb, idézzük Király Tibor meghatározását az „alapos” gyanú fogalmáról:

„Az »alapos« gyanú a valószínűségnek a gyanúhoz (egyszerű gyanúhoz) viszonyított magasabb foka, amely függ a) az adatok mennyiségétől és b) a bizalom (hitel) mennyiségétől, amelyet irántuk tanúsítunk.”¹⁸

Mielőtt tanulmányomat befejezném, illetve összegezném, az 1962. 8. tvr. Kommentárjáról szeretnék néhány megjegyzést tenni. A valóságnak határozottn és kifejezetten nem felel meg a Kommentárnak azon megállapítása, hogy „a törvény mind a gyanúnak, mind az alapos gyanúnak ismeri a fogalmát.” Súlyos tévedés; de nem is ismerheti, mert az megfogalmazást nem nyert; utalások viszont történnek mind a gyanúra, mind az alapos gyanúra. Ez pedig merőben más. Más egy fogalom meghatározása és más egy nem definiált, főképp pedig nem kodifikált fogalomra való utalás.

Helyesebb lett volna és legfőképp a valóságnak mindenben megfelelő oly értelmű megállapítás, hogy a jogirodalom bőven és tudományos megalapozottsággal foglalkozik a gyanú problematikájával.

Előbbiekből kifolyólag nem lehet egyetérteni a Kommentár azon megállapításával sem, mely szerint „a törvény megoldásai azt bizonyítják, hogy büntető eljárási jogunk különbséget tesz a gyanú (egyszerű gyanú) és az alapos gyanú között.” Mert bár büntető eljárásjogunk valóban utal is az „egyszerű” és az „alapos” gyanúra — ezen utalás csak formalitás. Hiányzik belőle a tartalom. Értelemszerűleg: ha a törvény nem határozta meg sem az egyszerű gyanú, sem az alapos gyanú fogalmát, akkor nincs helye nem definiált fogalmak tekintetében a különbségtételnek. Utalások vonatkozásában már lehet disztinguálni; de mi más ez, mint üres forma, tartalom nélkül?

Teljesen egyetértek viszont a Kommentár azon megállapításával, mely szerint „az alapos gyanú . . . mindig valamely büntettnék és nem egy bűncselekmény elkövetőjének létehez fűződik.”¹⁹

Idevonatkozólag még csak annyit: teljesen helytálló a Kommentár azon megállapítása, hogy az alapos gyanú a nyomozati szaknak mindvégig jellemzője. Ezt csupán azzal egészíteném ki, hogy az alapos gyanú mindvégig jellemzője kellene, hogy legyen a nyomozati szakasznak. A valóságban azonban nem így van; a 108. § alapos gyanú nélkül tesz lehetővé a terheltté nem nyilvánított gyanúsítottal szemben többek között olyan kényszerítő intézkedéseket, mint pl. őrizetbevétel, elfogató parancs kibocsátása. A 108. § nézetem szerint a törvényesség szempontjából súlyos kifogás alá esik.

Összegezésül: mint már utaltam rá, ezen tanulmány csupán az időrendi sorrend lehető betartásával összegezni kívánta azokat az utalásokat, illetve elméleti jellegű megállapításokat, melyek a magyar büntető eljárásban napjainkig szerepelnek.

E felsorolás kezdődött Szlemenics 1836-ban megjelent fenyítő törvényszéki magyar törvényében szereplő azon megállapításával, mely szerint alperes az, ki ellen valamely gonosztettnék gyanúja miatt fenyítő per indítatik. Érdem-

¹⁷ Barna Péter—Király Tibor—Szabó Lászlóné: Magyar büntető eljárási jog. II. Egységes jegyzet. Tankönyvkiadó, Budapest, 1966. 39. o.

¹⁸ Dr. Király Tibor: A terheltté nyilvánítás jövője. Magyar Jog, 1968. 11. szám.

¹⁹ A büntető eljárás Kommentárja. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó

ben pedig Király Tibor azon 1968-ban definiált megállapításával végződik, mely megállapítás értelmében az „alapos” gyanú a valószínűségnek magasabb foka.

„Gonosztett” gyanúja — az „alapos gyanú” a valószínűség magasabb foka. Több mint egy évszázad és nem sok híján másfél évszázad telt el az idézett fenti két megállapítás között. És ezen időn belül sem rendeződött véglegesen a gyanú problematikája. Míg a felszabadulást megelőző korszakok többnyire csak utalásokat tartalmaztak a gyanú fogalmára, addig 1951 óta tudományosan megfogalmazott elméletekkel találkozunk. Barna Péter, Király Tibor, Nagy Lajos, Cséka Ervin, Balog János, Bócz Endre stb. már tartalommal igyekeznek érthetően elfogadhatóvá tenni a „gyanú” addig üresen hangzó kifejezését; törekednek arra, hogy a „gyanú” szó ne csak kifejezés legyen, hanem tartalommal is telítessék.

Az elméleti megfogalmazások tekintetében nincs aggály. Nem e tanulmány szerzőjének feladata annak megállapítása, hogy a megjelent elméleti fejtegetések közül melyik tekinthető leginkább megalapozottnak.

E tanulmány szerzője csupán azzal a javaslattal élhet, hogy az „egyszerű”, az „alapos”, az „elkövetői” s a „büntetti” gyanú ne csupán véglegesen és megnyugtató módon legyen meghatározott, de ezen definíciók kodifikálva is legyenek. Ennek módja pedig az volna, hogy a törvény előkészítő szerv a tudományosan megalapozott meghatározásokból a legmegfelelőbbet a törvény szövegébe iktassa be, illetve arra tegyen javaslatot az Országgyűlésnek, illetve a Népköztársaság Elnöki Tanácsának, attól függően, hogy a kodifikálás törvényben, vagy pedig törvényerejű rendeletben történik-e meg.

Szerzőnek — bár Uzonyi Géza és Cséka Ervin okfejtései alapján kérdéses volt annak eldöntése, hogy vajon nem egy büntetőügy összes körülményei határozzák-e meg esetenként annak elbírálását, hogy a gyanú milyen fokozatával állunk szemben — változatlanul az az álláspontja, hogy olyan esetekben, amikor kényszerítő cselekmények (őrizetbevétel, előzetes letartóztatás stb.) fogantatására kerülhet sor, a gyanúnak csak kodifikált megfogalmazása nyújthat szilárd alapot a törvénytelen ségek elkerülésére.

Ha a gyanú végleges megfogalmazása végre-valahára törvényerőre is emelkednék és arra nem csupán utalás történnék, úgy a javasolt kodifikálás nagymértékben segítené elő a büntető eljárás menél eredményesebb lefolytatását; ennek pedig a nyomozati szakaszban volna meg elsősorban a jelentősége.

Д-Р ИШТВАН ПЕТЕ

СТРЕМЛЕНИЕ К ОПРЕДЕЛЕНИЮ ПОНЯТИЯ ПОДОЗРЕНИЯ В ВЕНГЕРСКОМ УГОЛОВНОМ ПРОЦЕССУАЛЬНОМ ПРАВЕ

Резюме)

Первичная цель настоящей статьи заключается в показе ссылок и взглядов, связанных с определением понятия „подозрение“. Во введении автор статьи подчеркивает, что здесь речь идет в первую очередь о показе и подытоживании обзора истории развития — того, в какое время и где в ходе исторического развития возникла необходимость ссылки на подозрение, вернее, какие попытки были совершены позднее для сформулирования понятия подозрения.

Часть статьи, занимающаяся этой темой, по существу вопроса в хронологической, вернее, в логической очередности рассматривает ссылки, вернее, формулировки, связанные с подозрением. В меньшей части в связи с анализом феодальных взглядов и в большей своей части через посредство анализа буржуазных взглядов автор приходит к наглядному показу и оценке современных взглядов.

В заключительной части работы автор приходит к выводу, что одни лишь теоретические рассуждения о подозрении — какой бы научной ценностью они не обладали — ничего не означают для практики до тех самых пор, пока наиболее ценный из числа взглядов и воззрений, сложившихся в отношении подозрения, не располагает силой закона. И здесь проявляется вторичная и одновременно конечная цель настоящей работы: автор предлагает, чтобы подозрение, вернее, различные его степени и виды были сформулированы в законе.

Дело в том, что точное, добросовестное и кодифицированное определение подозрения раз и навсегда исключило бы возможность ущемления демократических прав граждан. Это имеет значение в первую очередь на следственном этапе.

Dr. ISTVÁN PETÓ

BESTREBUNGEN ZUR BESTIMMUNG DES VERDACHT BEGRIFFES
IM UNGARISCHEN STRAFVERFAHRENSRECHT

(Inhaltsauszug)

Das primäre Ziel des vorliegenden Studiums ist, jene Hinweise und Anschauungen zu erörtern, die mit der Bestimmung des Begriffes „Verdacht“ in Verbindung stehen. In der Einleitung wird betont, dass es sich hier in erster Linie um die Vorlage einer entwicklungsgeschichtlichen Skizze, und um die Zusammenfassung dessen handelt, wann und wo es im Laufe der geschichtlichen Entwicklung notwendig wurde, auf den Begriff „Verdacht“ hinzuweisen, bzw. welche Versuche unternommen wurden, den Begriff „Verdacht“ zu bestimmen.

Der meritorische Teil des Studiums untersucht die mit dem Verdachtsbegriff verbundenen Hinweise, bzw. Abfassungen in zeitlicher, bzw. logischer Reihenfolge. Zur Veranschaulichung, bzw. Bewertung der zur Zeit herrschenden Anschauungen gelangt der feudalen, zu grösserem aber durch die der bürgerlichen Ansichten.

Im abschliessenden Teil der vorliegenden Arbeit leitet der Verfasser die Folgerung ab, dass die ausschliesslich theoretischen Auslegungen des Verdachtsbegriffes — wenn sie auch einen noch so wissenschaftlichen Wert besitzen, — für die Praxis solange nichts bedeuten, bis die wertvollste Auffassung über den Begriff: „Verdacht“ nicht über Gesetzkraft verfügt. Und hier kommt das sekundäre, und zugleich abschliessende Ziel des Studiums zum Ausdruck, indem vom Verfasser in Vorschlag gebracht wird: den Begriff „Verdacht“, bzw. seine verschiedene Abstufungen, Arten gesetzlich abzufassen.

Eine genaue, gewissenhafte und kodifizierte Bestimmung des Verdachtes könnte nämlich die Möglichkeit ein für allemal ausschliessen, die Freiheitsrechte der Staatsbürger zu verletzen. Dies hätte dann in erster Reihe im Ermittlungsverfahren eine